

БАГАТОВИМІРНА РЕАЛЬНІСТЬ ДІАЛЕКТНОГО ТЕКСТУ

Ніна Гуйванюк, Наталія Руснак. Багатовимірна реальність діалектного тексту.

Діалектний текст розглянуто у колі суміжних понять. Діалектний текст є різновидом тексту – одиниці найвищого рівня мовної системи; діалектний текст – це живе діалектне мовлення із усіма його психофізичними особливостями; діалектний текст тлумачено як розмовний діалектний дискурс. Мовлення – діалектний текст – дискурс перебувають в ієрархічній залежності.

Ключові слова: діалектний текст, діалектне мовлення, розмовне мовлення, дискурс, текстема, надтекст,

Ніна Гуйванюк, Наталія Руснак. Многогранная реальность диалектного текста.

Диалектный текст рассмотрен в кругу пограничных понятий. Диалектный текст является разновидностью текста – единицы высшего уровня языковой системы; диалектный текст – живая разговорная речь со всеми ее психофизическими особенностями; диалектный текст интерпретирован как разговорный диалектный дискурс. Разговорная речь – диалектный текст – дискурс находятся в иерархической зависимости.

Ключевые слова: диалектный текст, диалектная речь, разговорная речь, дискурс, текстема, надтекст.

Nina Guyvanyuk, Natalia Rusnak. Multidimensional reality of dialect text.

Dialect text is considered within the scope of the related concepts. Dialect text is a text unit belonging to the highest level of the language system; dialect text – is a living dialect speech with all its mental and physical characteristics, dialect text is interpreted as an aural dialect discourse. Speech, dialect text and discourse are hierarchically related.

Key words: dialect text, dialect speech, language, discourse, texteme, supratext.

Внутрішній розвиток мовознавчої науки, антропологічні виміри дійсності зумовили виокремлення одиниці спілкування – тексту. „Функціональний аспект у вивченні мови, орієнтація на комунікативний процес зумовили виділення комунікативної одиниці вищого порядку, за допомогою якої і здійснюється мовленнєве спілкування. Такою одиницею є текст, який мислиться передовсім як динамічна одиниця, організована в умовах реальної комунікації, і як така, що має екстра- й інтралінгвістичні параметри” [3, с. 7] або ж „Вчені вже давно прийшли до ідеї „первинності” тексту: з одного боку, у процесі комунікації ми говоримо не окремими розрізненими реченнями, а текстами, з іншого – саме текст отримує дослідник мови як матеріал для аналізу” [8, с. 115]. У лінгвістиці виокремилась галузь знань – *текстологія*, в українській діалектології на часі вивчення *діалектного тексту* (далі ДТ).

Статус ДТ потребує зіставлення його з іншими суміжними поняттями. Мета статті – простежити, у яких зв'язках перебуває ДТ із мовленням та дискурсом.

Тривалий час у мовознавстві панували два розуміння тексту – широке й вузьке. Широке тлумачення пов'язане з усним і письмовим текстом, а вузьке – лише з письмовим. І. Р. Гальперін, прибічник вузького розуміння тексту, стверджує: „Текст – твір мовленнєвого процесу, який є завершеним, літературно опрацьованим відповідно до типу документа; твір, що складається із заголовка і ряду особливих одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість та прагматичну настанову” [4, с. 18]. Усні спонтанні тексти давно вже перебувають у полі зору лінгвістів. „Спільною рисою письмового і усного тексту є субстанціональність знакової послідовності” [12, с. 23].

У тлумачення тексту кожен дослідник вкладає своє розуміння, виходячи з постулатів тієї науки або напряму, представником якої він є. Відома думка Ф. де Соссюра про те, що не об'єкт визначає погляд дослідника, а навпаки, погляд створює сам об'єкт. Визначення тексту різняться ще й ступенем узагальнення, врахуванням специфіки кожного типу тексту. У багатьох визначеннях тексту міститься вказівка на його прагматичну спрямованість. Пор.: Текст – „складна комунікативна одиниця найвищого порядку, продукт і предмет комунікативно-пізнавальної діяльності” [5, с. 135]; „...будь-яке комунікативне утворення, яке відповідає комунікативній меті співрозмовників” [1, с. 12]. З. Я. Тураєва інтерпретує лінгвістику тексту як „наукову дисципліну, мета якої описати сутність і організацію передумов і умов людської комунікації... Текст – певна упорядкована сукупність речень, об'єднана

різними типами лексичного, граматичного, логічного зв'язку, здатна передавати певним чином організовану і спрямовану інформацію” [18, с. 11]. Є. Бартмінський у визначенні тексту, оперуючи поняттям макрознак, зосереджує увагу на структурному аспекті цієї складної мовної одиниці. Пор.: „Текст – це надфразна мовна одиниця, макрознак, який має певні жанрові та стилістичні ознаки (кваліфікатори тексту), підлягає цілісній семантичній та комунікативній інтерпретації, відзначається структурною інтегрованістю й тематичною зв'язністю, дозволяє внутрішнє семантичне членування, а у випадку розлогіх текстів – логічне та композиційне” [2, с. 290]. Дефініцію тексту О. О. Леонтьєва характеризує через смислову ущільненість та лаконічність форми, як-от: „Текст є функціонально завершеним мовленнєвим цілим” [10, с. 28]. В. А. Лукін розглядає знакову послідовність одиниць як наріжний камінь тексту. Пор.: „Текст як двопланове утворення має формальний аспект і змістовий. Послідовність знаків утворює форму тексту. Вона завжди лінійна для отримувача у першому акті сприйняття: або знаки йдуть один за одним у часі (усний текст), або розташовуються один за одним у просторі (письмовий текст). Автор в силу традиційної конвенції (для відповідних систем письма) таким чином вибудовує свій текст, щоб його первинне сприйняття створювало ефект лінійності” [12, с. 22].

Розглядаємо *діалектний текст (ДТ) як миттєву вербалізацію свідомості у формі мовної семіотичної одиниці, що відповідає прагматичній настанові комунікації*. Комунікативна мета є одним із визначальних текстотвірних чинників. „Для мовленнєвої організації тексту визначальними є зовнішні, комунікативні чинники. І саме тому породження тексту і його функціонування прагматично орієнтовані, тобто текст створюють з появою мети і функціонує він у певних комунікативних умовах” [3, с. 7].

Діалектні тексти, що існують у трьох виявах: ДТ1 – вільні спонтанні ДТ; ДТ2 – узуальні (частково регламентовані); ДТ3 – жорсткі, клішовані, це фольклорні ДТ – визначають усність та спонтанність реалізації. Усно-спонтанний характер ДТ зумовлює елементи театральності у його репрезентації, спричинені звуковою субстанцією та паралінгвістичними засобами комунікації.

Теоретичне обґрунтування ДТ вимагає порівняльної характеристики художнього тексту (далі ХТ) і ДТ. Між художнім і діалектним текстом є чимало спільних та відмінних рис. Передовсім їх відрізняє форма існування – письмова (ХТ) і усна (ДТ). Однак усний текст завжди можна відтворити на письмі, при цьому зберігається структурно-семантична цілісність, хоча втрачається акустично-соматичне відтворення. Спільними рисами обох різновидів текстів є їх семіотичний характер, створенню будь-якого тексту передують задуми. Однак інтенція автора у ДТ, на відміну від задуму автора у ХТ, реалізується миттєво. Об'єднує ХТ і ДТ системний характер, але ХТ – замкнута система, має чіткі межі – початок і кінець, позаяк ДТ – відкрита система, не має чітких визначальних меж, особливо кінцевої, такі тексти можуть бути продовженими. Будь-який текст є центром комунікативного акту: автор – текст – реципієнт, проте ХТ вибудований за схемою *ідея – художній образ – мова*, а ДТ відповідає моделі *ідея – мова*. Відповідно, у ДТ реалізується первинна моделювальна система (за твердженням Тартуської школи), тобто мова у її спонтанному вигляді, у ХТ – вторинна моделювальна система. Отже, мова у ХТ і ДТ має різні ступені сублімації [11]. Ця ідея Тартуської школи, увиразнюючи роль слова, підкреслює онтологічну відмінність між ними. У ХТ зазвичай переважає експресивний виклад інформації, у ДТ – раціональний. Конститутивними ознаками обох типів тексту є зв'язність і цілісність. Різняться обидва типи текстів конструктивною одиницею. Структурною одиницею ХТ є надфразна єдність, а структурною одиницею ДТ – висловлення, яке складають синтагми.

У широкому розумінні ДТ – *це живе діалектне мовлення, яке відповідає комунікативній меті, згідно з якою воно створене*. Діалектне мовлення і ДТ розмежовує комунікативна мета.

Поштовхом до виокремлення лінгвістики тексту як галузі мовознавства було розмежування мови і мовлення, започатковане В. фон Гумбольдтом. Услід за Ф. де Соссюром мову стали сприймати як сукупність систем, які діють у свідомості мовця, мовлення – як реалізацію, тобто функціонування мови у просторі і часі. Мова і мовлення – різні сторони того самого явища. Загальновідоме твердження про те, що мова – це мовлення з погляду загального та сталого, а мовлення – це мова з погляду одиничного та змінного. Отже, мова і мовлення перебувають у співвідношеннях *абстрактне і конкретне*, як і мовні одиниці кожного мовного рівня, від *фонем* – *звука* і до *текстем* – *тексту*; у такий спосіб завершуючи дихотомію *абстрактне – конкретне*, яка відповідає вимозі науки – робити узагальнення на основі вивчення конкретних фактів.

Л. В. Щерба увів до наукового обігу поняття *мовленнєва діяльність*, яке об'єднує процеси –

створення мовлення – говоріння і письмо – та сприйняття мовлення – слухання і читання [21]. Унаслідок мовленнєвої діяльності, використовуючи мовні явища (мову), маємо справу з мовленням (текстом). Лінгвісту для спостереження дається мовленнєвий матеріал (текст), який звучить, або його письмовий варіант. Таким чином, з'явилась ланка (мовленнєва діяльність), яка об'єднує мову і мовлення, механізм, який продукує, „робить” з мови мовлення. „Мовлення – реалізація мови у звуковій і писемно-друкованій формах мовленнєвої діяльності” [16, с. 360]. Продовжуючи традицію виділення абстрактної та конкретної одиниці, поряд із мовленнєвою діяльністю вводиться поняття *конкретний мовленнєвий акт*. Одиначна (конкретна) реалізація мовленнєвої діяльності у певній комунікативній ситуації є одиначним комунікативним актом.

Трьома аспектами мовних явищ опікуються три мовознавчі дисципліни. Мовну систему вивчає традиційна лінгвістика; мовленнєву діяльність (мовленнєві акти) – процеси говоріння і розуміння – психолінгвістика; мовний матеріал (тексти) – лінгвістика тексту [20]. Текст (ДТ) має стосунки до усіх понять. Текст – це зафіксований продукт мовленнєвої діяльності. У всіх визначеннях тексту є вказівка на його мовленнєву природу. Отже, *ДТ – це живе діалектне мовлення, породжене дією одиначного мовленнєвого акту*.

Існуючи в усній розмовній формі, діалектне мовлення має багато спільного з літературним розмовним мовленням, обидва феномени мають спільну психофізичну природу. Діалектне мовлення можна розглядати як територіальний різновид розмовного мовлення. „Розмовне мовлення може містити у своєму складі компоненти ширшого і вужчого профілю, які характеризують його як загалом, так і окремі жанрові різновиди. Компоненти ширшого профілю за своєю природою зазвичай пов'язані з усною формою мовлення і саме тому мають найближчі аналогії у діалектному мовленні і навіть у мовленні споріднених мов; вони здебільшого виявляють історичну стабільність, яку репрезентують у тій чи тій формі у деяких жанрах найдавніших оригінальних пам'яток культури”, – зазначає О. О. Лаптева [9, с. 16]. І. І. Ковтунова вбачає причину спільних рис розмовного літературного мовлення та діалектного у тотожності комунікативних ситуацій, в яких функціонують усні тексти. Вона стверджує: „Наявність спільних синтаксичних рис у розмовно-літературному та діалектному мовленні, а також панхронізм особливостей розмовного мовлення пов'язані зі спільними умовами комунікації” [7, с. 59]. Розмовне мовлення чітко протиставлене книжно-літературному. Т. М. Ніколаєва зауважує: „Так зване розмовне мовлення становить дещо принципово специфічне: з одного боку – за інтонацією, з другого, – за структурою, вибором і розташуванням одиниць лінійного синтаксису” [13, с. 6]. Специфіку синтаксису російського розмовного мовлення досліджували Н. В. Бардіна, О. О. Земська, О. О. Лаптева, Т. М. Ніколаєва, О. Б. Сиротиніна, Н. Ю. Шведова, Є. М. Ширяєв, українського – А. Й. Багмут, Д. Х. Баранник, І. В. Борисюк, П. С. Дудик, Г. П. Олійник, Н. В. Гуйванюк.

Отож, специфіку діалектного мовлення, з одного боку, визначають особливості розмовного мовлення, психофізична природа мовлення та тотожні комунікативні ситуації, в яких функціонують усні тексти, а з іншого боку, – особливості мовної системи говірок.

Теза про те, що ДТ є одиницею не тільки мовленнєвою, але й мовною, дає змогу говорити про наявність рівня тексту в діалектній системі. Рівень тексту у мовній системі не заперечують такі вчені, як О. І. Москальська, І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін, хоча це твердження спростовує, наприклад, О. О. Леонтьєв [10, с. 18].

Наявність рівня тексту можна обґрунтувати *функціональним* підходом. Текст, виконуючи комунікативну функцію, становить найскладнішу одиницю, у побудові якої беруть участь одиниці нижчих рівнів. Услід за Ф. Данешем, рівень мовної системи тлумачать як клас однорідних одиниць, що має один ступінь функціональної складності і виконує одну конструктивну функцію. Текст, і ДТ у тому числі, відповідає цьому визначенню.

Виділення рівня тексту можна обґрунтувати і *когнітивним* підходом: морфема є носієм незакінченого поняття, слово – носій закінченого поняття, речення виражає судження, текст вербалізує знання, точніше, певні типи знань.

Нам видається цілком аргументованим виділення рівня тексту у мовній системі взагалі і говірок зокрема. Таке твердження відповідає „інтересам” нашого дослідження, оскільки ґрунтується на функціональному та когнітивному підходах.

Виділення рівня тексту в діалектній системі потребує введення інваріантної одиниці цього рівня. У текстології на позначення інваріантної одиниці текстового рівня мови існує термін *текстема*.

Дихотомія *текстема* – *текст* на текстовому рівні є виявом філософської єдності *абстрактне* – *конкретне*. Отже, *текстема* – *текст* перебувають у тих самих співвідношеннях, що і фонема – звук, морфема – морф, словоформа – граматична форма слова. Між узагальненою одиницею і конкретною, текстемою і ДТ, існує ще одна проміжна одиниця – *надтекст*. *Надтекст* – це сукупність ДТ однієї теми. Наприклад, усі розповіді діалектоносіїв про різництво становлять один надтекст, усі розповіді про різдвяний цикл – інший надтекст, усі розповіді про особисте життя – окремий надтекст тощо. Уведення такої одиниці, на нашу думку, є цілком закономірним, оскільки на кожному мовному рівні між абстрактною і конкретною одиницями є проміжна ланка. Так, між морфемою і морфом є клас суфіксальних, кореневих, префіксальних морфем тощо. Отже, триада *текстема* – *надтекст* – *текст (ДТ)* відповідає принципу ізоморфізму мовної системи.

Розмірковуючи над проблемами лінгвістики тексту, О. С. Кубрякова з покликанням на Т. Енквіста та Ф. Данеша говорить про експансіонізм лінгвістичної теорії. Експансія лінгвістики тексту передовсім полягає у розширенні „спектру об'єктів, що вивчає ця галузь мовознавства (як свого часу текст із матеріалу став об'єктом дослідження, так тепер до нього приєдналися дискурс, інтертекст, гіпертекст)” [12, с. 16].

Одним із найпопулярніших термінів сучасної філологічної науки є *дискурс*. У філології виокремлено новий напрям – дискурсологію. Багатозначність терміна *дискурс* і дискусійність проблем, пов'язаних з його дослідженням, зумовлені новизною й нерозробленістю цієї галузі мовознавства. Термін *дискурс* має багато значень, однак майже усі дослідники визнають його реалізацію у текстовій формі. Пор.: „...текст функціонує як дискурс у тому разі, коли він занурений в умови власного продукування і сприйняття” [6, с. 9]; „не можна не визнати, що новий напрям (*дискурс*) наукового аналізу пов'язано з усвідомленням тієї реальності, що текст є основним, але не єдиним елементом у складно організованій системі людської комунікації. Визнання цієї обставини призвело до переорієнтації дослідницьких інтересів від питань внутрішньотекстової організації до процесів текстопородження і – сприйняття. Теоретичним висновком з цього виявилось розмежування *тексту* як результату комунікативно-когнітивної діяльності і *дискурсу* як самого процесу” [19, с. 43]. Таким чином, поняття *текст* і *дискурс*, перебуваючи у відношеннях включення (*дискурс* „вбирає” у себе *текст*), протиставляються як статичність динамічності, результативність комунікативного акту процесуальності, тобто *дискурс* – це *текст*, який розглядають з урахуванням комунікативної ситуації.

Популярність терміна *дискурс* визначає його багатозначність. У сучасній теорії комунікації й дискурсології це поняття вживається з різними значеннями. Пор.: *дискурс* (від фр. *мовлення*, з лат. – *блукати, розгалуження, розростання, коловорот*) 1) зв'язний *текст* у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; *текст*, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й *текст* як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними і т. ін.); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки у певній соціальній сфері, що має певний набір змінних [16, с. 119].

Проте в останніх наукових публікаціях звужено це поняття. Так, В. С. Чернявська пропонує два визначення *дискурсу*, в яких враховано, по-перше, залежність *тексту* від комунікативної ситуації, по-друге, узагальненість та конкретність *тексту*. Пор.: *дискурс*₁ позначає конкретну комунікативну подію, яку фіксують у письмових текстах і усному мовленні, реалізують у певному когнітивно та типологічно обумовленому комунікативному просторі [19, с. 143]. *Дискурс*₂ розуміють як сукупність тематично співвіднесених текстів: тексти, які об'єднують у *дискурс*, звернені до однієї загальної теми. Зміст (тема) *дискурсу* розкривається не одним окремим *текстом*, але інтертекстуально, у комплексній взаємодії багатьох окремих текстів [19, с. 144].

Ю. С. Степанов у визначенні *дискурсу* акцентує увагу на особливому використанні мови, яке відображає *ментальність* її носіїв. Пор.: „*Дискурс* – це особливе використання мови для вираження специфічної ментальності, або ж ідеології (як у роботі Патріка Серіо „Аналіз советского политического дискурса”), особливе використання спричиняє активізацію певних рис мови і зрештою певної граматики та особливих правил лексики. І отже, створює особливий ментальний світ” [17, с. 38–39].

У мовознавчій літературі знаходимо тлумачення *дискурсу*, яке спирається на поняття *мова* і *мовлення*, тобто термін *дискурс* інтегрує мову, мовлення і *текст*. „Під *текстом* слід розуміти

абстрактну одиницю мови найвищого рівня, яка є предметом теорії мовної здатності носія мови. Дискурс становить прояв мови, який можна спостерігати як соціально-психологічну систему у вигляді емпіричного знака тексту (тобто реалізацію тексту в мовленні) і у той же час об'єкт досліджень, спрямований на створення теорії використання мови. У реальному мовленнєвому спілкуванні носії мови мають справу з дискурсами" [15, с. 76].

Сьогодні термін *дискурс* є загальнонауковим, його активно використовують філософи та філологи. Філософи розуміють під дискурсом тип мовної комунікації, що передбачає раціональне, критичне осмислення цінностей, норм, правил соціального життя з єдиною метою – досягнення взаємного розуміння. Літературознавці у дискурсі підкреслюють „зануреність у життя”, тобто екстралінгвальні фактори [14]. У лінгвістиці дискурсу надають значення: „сукупність текстів”, „текст”, „уривок тексту”; кожна одиниця становить певну цілісність.

Усі наведені теоретичні положення щодо дискурсу дають підстави розглядати ДТ як *дискурс*. Емпіричний матеріал – це, наприклад, *діалектний розмовний побутовий неінституційний, особистісно орієнтований дискурс*. Емпіричний матеріал відображає, зокрема, й буковинські говірки південно-західного наріччя української мови, тобто територіальний різновид національної мови, який має свої фонетико-граматичні та лексичні особливості. До аналізу можуть бути залучені ДТ різних стилів мовлення, отже, різні за стильовою диференціацією діалектної мови; розмовний – за формою існування; побутовий, оскільки емпіричний матеріал відображає побутові, буденні знання носіїв говірок, отож, діалектний матеріал характеризує тематична закріпленість, яку визначає комунікативна ситуація. Побутовий дискурс належить до неінституційних, постать слухача дає підстави трактувати його як особистісно орієнтований. І, чи не найголовніше, у ДТ відображена *ментальність* носіїв говірок: національний характер, їхнє розуміння життя, вічних істин, добра і зла, ціннісні орієнтири, те, що у філософсько-гуманітарній сфері досліджень називають духом нації.

Отож, діалектний матеріал становить *розмовний діалектний побутовий дискурс*, а саме: *розмовний діалектний дискурс про господарювання, розмовний діалектний дискурс про обряди, розмовний діалектний екзистенційний дискурс*.

Багатоаспектність терміна *дискурс* дає змогу використовувати його стосовно усіх ДТ на одну тему, наприклад, *розмовний діалектний дискурс про господарювання*, стосовно одного ДТ *діалектний дискурс*, стосовно частини ДТ – *дискурсивний уривок*.

ДТ – це діалектний дискурс, який функціонує у певних ситуативних (комунікативних) умовах, які й зумовлюють його структурно-семантичну організацію.

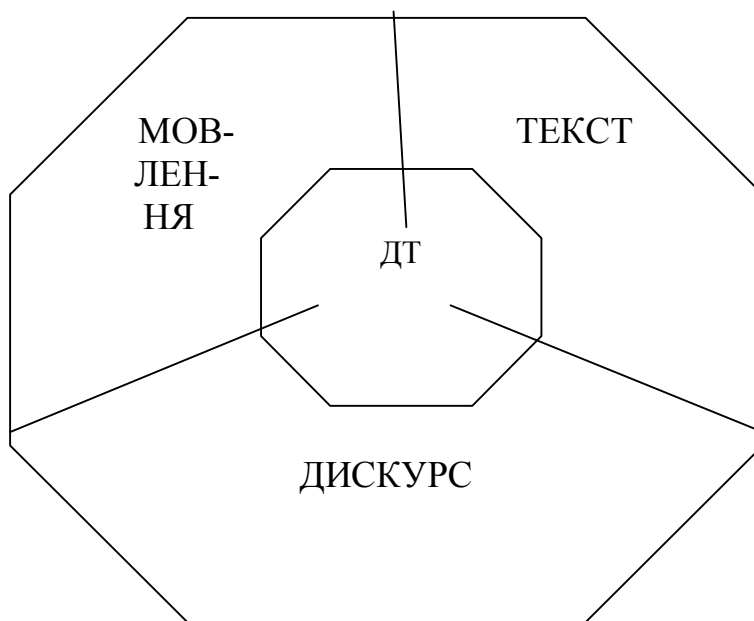

Схема 1. Багатовимірність ДТ

Таким чином, багатовимірна реальність ДТ полягає у тому, що він є різновидом тексту – одиниці найвищого рівня мовної системи; ДТ – це живе діалектне мовлення; розмовний діалектний дискурс (сх. 1). Такі поняття, як *мовлення – ДТ – дискурс*, перебувають в ієрархічній залежності, тобто *мовлення і ДТ, ДТ і дискурс* пов'язані відношеннями включення.

Література

1. Акишина А. А. Структура целого текста / Алла Александровна Акишина. – М : Наука, 1979. – Ч. 1. – 88 с.
2. Бартминьский Е. Языковой образ мира : очерки по этнолингвистике / Ежи Бартминьский ; [пер. с пол.]. – М. : Индрик, 2005. – 528 с.
3. Валгина Н. С. Теория текста : [учеб. пособ.] / Нина Сергеевна Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
4. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
5. Дридзе Т. М. Социально-психологические аспекты порождения и интерпретации текстов в деятельности речевого общения / Т. М. Дридзе // Аспекты изучения текста: сб. науч. тр. / [отв. ред. Е. И. Мотина]. – М. : УДН, 1981. – С. 129–136.
6. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту : Теорія і практикум : [наук.-навч. посіб.] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 289 с.
7. Ковтунова И. И. Современный русский язык : Порядок слов и актуальное членение предложений : [учеб. пособ. для пед. ин-тов] / Ирина Ильинична Ковтунова. – М. : Просвещение, 1976. – 239 с.
8. Красных В. В. „Свій” среди „чужих”: миф или реальность? / Виктория Владимировна Красных. – М. : ИТДГК Гнозис, 2003. – 375 с.
9. Лаптева О. А. Русский разговорный синтаксис / Ольга Алексеевна Лаптева; [отв. ред. Ф. П. Филин]. – М. : Наука, 1976. – 400 с.
10. Леонтьев А. А. Понятие текста в современной лингвистике и психологии / А. А. Леонтьев // Психолінгвістическа і лінгвістическа природа тексту і особливості його сприйняття / [под ред.: Ю. А. Жлуктенко, А. А. Леонтьева]. – К. : Вища школа. 1979. – С. 7–18.
11. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Юрий Михайлович Лотман. – М. : Искусство, 1970. – 384 с.
12. Лукин В. А. Художественный текст: Основы лингвистической теории. Аналитический минимум / Владимир Алексеевич Лукин. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М. : Ось – 89, 2005. – 560 с.
13. Николаева Т. М. Фразовая интонация славянских языков / Татьяна Михайловна Николаева; [ред. В. Н. Топоров]. – М. : Наука, 1977. – 278 с.
14. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія / Соломія Павличко. – [2-ге вид. перероб.]. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
15. Психолінгвістическа і лінгвістическа природа тексту і особливості його сприйняття / [под ред.: Ю. А. Жлуктенко, А. А. Леонтьева]. – К. : Вища школа. 1979. – 248 с.
16. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енцикл. / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с. [СЛ]
17. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца 20 века: сб. ст. / [под ред. Ю. С. Степанова]. – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 1995. – С. 35–73.
18. Тураева З. Я. Лингвистика текста. (Текст: структура и семантика): [учеб. пособ. для пед. ин-тов] / Зинаида Яковлевна Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 126 с.
19. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность : учеб. пособ. / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М. : Либроком, 2009. – 248 с.
20. Щерба Л. В. О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании / Л. В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность / [ред., предисл. : Л. Р. Зиндер, М. И. Матусевич]. – Л.: Наука, 1974. – С. 24–39.
21. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Лев Владимирович Щерба; [ред., предисл. : Л. Р. Зиндер, М. И. Матусевич]. – Л. : Наука, 1974. – 428 с.